

Начало>Вашите права>Основни права>Къде мога да получа помощ?>Глосар

Глосар

Ако не сте сигурен за значението на термин, докато проучвате вашите основни права, можете да проверите в този речник, който съдържа обяснения на често използваните термини.

Общи области на правата

Термин	Описание
Право на достъп до съдилища и други органи за обезпечаване на правна защита като обвързващо решение или финансова компенсация	Става дума за случаите, когато не сте в състояние да потърсите правосъдие, когато изслушването ви е несправедливо или неправилно се води при закрити врата, съдът не е независим, неразумен срок на производството или ако не получите правна помощ или процесуално представителство. Става дума и за случаи, когато ви третираят като виновен преди вината да е доказана в съда, ако сте обвинен в деяние, което не е престъпление, санкцията е твърде строга или сте наказан два пъти за едно и също деяние в хода на наказателното производство.
Права на потребителите	Става дума за случаите, когато се сблъскате с несправедливо отношение при закупуването на продукт или услуга (включително при пазаруване онлайн) или когато закупеното от вас не отговаря на стандартите. В тази област са включени и въпроси като несправедливи условия в договори или ако сте били подвеждани от реклама или ако фалира операторът на вашия пакет за почивка.
Права, свързани с околната среда	Става дума за случаите, когато околната среда, в която живеете, не се опазва или защитава правилно. В тази област е включен и случаят, ако сте обект на замърсяване като лошо качество на въздуха или токсични химикали.
Права, свързани със свободата на мисълта, свободата на изразяване на мнение и свободата на религиозна принадлежност	Става дума за случаите, когато е ограничена вашата свобода на мнение и на получаване и предаване на информация и идеи, в това число онлайн. В тази област са включени и дейности като свободно създаване, изпълнение, разпространение и показване на произведения на изкуството.
Права на убежище и имиграция	Става дума за случаите, когато ви е попречено да потърсите убежище или когато по отношение на вас се прилага принудително отвеждане, експулсиране или екстрадиране към държава, в която съществува сериозен риск да ви наложат смъртно наказание или да бъдете подложен на изтезания или друго нечовешко или унижително отношение или наказание.
Права, свързани със свободата на движение в рамките на ЕС	Става дума за случаите, когато ви е попречено свободно да се движите или да пребивавате в рамките на Европейския съюз, например с цел да работите, учите, започнете бизнес или придружавате член на семейството.
Права на недискриминация	Става дума за случаите, когато сте обект на различно отношение на основата на вашия пол, раса или етнически произход, възраст, увреждане, сексуална ориентация (за лесбийки, хомосексуалисти, бисексуални, транссексуални или интерсексуални лица), религиозна принадлежност и убеждения или други основания в области като образование, трудова заетост, социално осигуряване, здравеопазване, достъп до стоки и услуги или жилищно настаняване. Това важи и ако сте жертва на престъпление от омраза — престъпление, мотивирано от расизъм, ксенофобия, религиозна нетърпимост или от ваше действително или предполагаемо увреждане, сексуална ориентация или пола идентичност.
Права, свързани със защитата на личните данни	Става дума за събиране на, достъп до и използване на вашите лични данни (всичко, което ви идентифицира, като вашето име, телефонни номера, дата на раждане или снимки) от други лица (други физически лица, дружества, публични органи, правителството, дадена агенция или друга организация), в това число онлайн. В тази област са включени и нежеланите повиквания и съобщения с цел директен маркетинг.
Права, свързани със защита на физическата и психическата неприкосновеност на личността	Става дума за случаите, когато сте третиран(а) по неподобаващ начин, задържан(а) незаконно, измъчван(а) или сте жертва на нечовешко или унижително отношение или наказание, робство или принудителен труд или трафик на хора. Може да се прилага и в случаи, когато например роднина е бил убит.
Права на участие в обществения и политическия живот	Става дума за случаите, когато ви е попречено да упражните свободата на мирни събрания, да учредите политическа партия или да членувате в синдикална организация или някакво друго сдружение. Това важи също така, ако се ограничава вашето право да избирате чрез гласуване или да бъдете избрани в избори. Това право важи и в случай, че ви бъде отказана дипломатическа или консулска защита от вашите национални органи.
Права, свързани със защитата на личния и семейния живот	Става дума за случаи на намеса във вашия личен живот или семейство. Това включва вашата самоличност (например избор на име, начин на обличане, пола идентичност), медицинско лечение (небрежно или без съгласие), преследване (включително в интернет), неоснователен личен обиск или неоснователно снемане на отпечатъци от полицията, отношения между родители и деца, отношения между вас и вашия партньор (включително еднородни връзки), осиновяване и др. Това включва и случаи на уволнение по причини, свързани с майчинството и правото на платен отпуск за раждане и отглеждане на дете.
Имуществени права	Става дума за случаите, когато ви е попречено да ползвате вашето имущество, включително земя, апартаменти, коли и др. Това важи и ако вие, в качеството си на автор или изобретател, желаете да защитите създаденото от вас и да печелите от него. Това може да се отнася до произведения, които са обект на авторско право, както и патенти, търговски марки и оригинални стопански методи и промишлени процеси.

Права, свързани с добрата публична администрация	Става дума за случаите, когато желаете да повдигнете въпрос по повод на лошо администриране, например ако вашият въпрос не е решен по безпристрастен и справедлив начин или в рамките на разумен срок от държавна служба, местен орган или друга публична институция.
Права в областта на социалното осигуряване и социалното подпомагане, образованието, жилищното настаняване и здравеопазването	Става дума за случаите, когато ви е отказан достъп до права в областта на социалното осигуряване и социалното подпомагане, най-вече при майчинство, заболяване, злополука, загуба на работното място или възраст. . В тази област са включени и вашите права на достъп до основни медицински грижи и лечение и до социално и жилищно подпомагане, включително финансова подкрепа. Обхванати са също така проблеми с достъпа до задължителното образование, както и до средното и допълнителното образование, включително университетско образование и професионално обучение или незачитане на религиозните, философските и педагогическите убеждения на родителите от страна на учебни заведения. Приложимо е също така за проблеми с достъпа до общи услуги като пощенски услуги, далекосъобщения или транспорт.
Права на конкретни уязвими групи: лица с увреждания, деца и възрастни хора	Става дума за случаите, когато ви е отказан достъп до социални обезщетения (като пенсия за инвалидност) или когато участието ви в социалния, културния и политическия живот е застрашено, защото сте дете, възрастен човек или не се ползвате от специална защита като някоя от следните групи: дете, възрастен човек или лице с увреждания.
Права на работниците и права, свързани със самостоятелната заетост и стопанските дейности	Става дума за случаите, когато ви попречено свободно да изберете вашата работа, да се трудите или свободно да започнете и осъществявате стопанска дейност. В тази област са включени и правата ви на работник — право на информиране и консултиране на работното място, правото на колективни преговори и действия, правото на защита срещу неоснователно уволнение, както и на справедливи и равни условия на труд. Обхваната е също така липсата на защита на младите хора на работното място и детския труд.

Права, свързани със защита на физическата и психическата неприкосновеност на личността

Термин	Описание
Човешко достойнство	Имате право да се отнасят към вас справедливо и с уважение.
Право на живот	Това право ви защитава например от прекомерна употреба на смъртоносна сила от страна на полицията и от смъртно наказание.
Право на неприкосновеност на личността	Имате правото на защита от физическо или психическо увреждане или експлоатация. Това право включва и защитата от операция без съгласие или продажба на вашите органи. С това право се защитава също така идеята за „човечност“ в по-общ план, като се забранява клонирането на хора или намесата във възпроизводството с цел да се попречи на някои социални или етнически групи да имат деца.
Забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание	Имате право на защита срещу изтезания и отношение, с което е умишлено се причинява унижение, болка или тревога.
Забрана на робството и/или принудителния труд	Имате право да не бъдете обект на собственост или контролирани от друго лице или да не бъдете премествани от едно място на друго, за да работите или да правите нещо против волята си.
Право на свобода и сигурност	Имате право на защита от задържане без основателна причина. Например може да бъдете лишен(а) от свобода само ако сте извършил(а) престъпление; може да ви арестуват само ако сте заподозрян(а) в извършването на престъпление и не трябва да бъдете подлаган(а) на безпричинен или груб личен обиск без основание.

Права на недискриминация

Термин	Описание
Право на културно, религиозно и езиково многообразие	Това право гарантира религиозното, езиковото и религиозното многообразие и ви дава възможност да участвате в това многообразие и да допринасяте за него.
Дискриминация/несправедливо отношение в областта на трудовата заетост	Би следвало да не ставате обект на несправедливо или различно отношение на работното място на основата на вашата раса, възраст, сексуална ориентация и др.
Дискриминация/несправедливо отношение в сферата на образованието	Би следвало да не ставате обект на несправедливо или различно отношение в образованието на основата на вашата раса, възраст, сексуална ориентация и т.н.
Дискриминация/несправедливо отношение в жилищния сектор	Би следвало да не ставате обект на несправедливо или различно отношение, когато се опитвате на си намерите място за живеене или ваш дом, на основата на вашата раса, възраст, сексуална ориентация и т.н.
Дискриминация/несправедливо отношение в областта на социалната закрила	Дискриминация/несправедливо отношение в областта на социалната закрила
Дискриминация/несправедливо отношение в областта на стоките и услугите	Би следвало да не ставате обект на несправедливо или различно отношение, когато се опитвате да получите достъп до стоки или услуги, на основата на вашата раса, възраст, сексуална ориентация и т.н.

Права, свързани със свободата на мисълта, свободата на изразяване на мнение и свободата на религиозна принадлежност

Термин	Описание
Свобода на мисълта, съвестта и религията	Вие свободно може да изразявате вашите идеи (включително идеологически и морални ценности), както и религиозни или нерелигиозни убеждения.
Свобода на изразяване и информация	Вие свободно може да изразявате и получавате различни идеи и информация. Пресата също е свободна да публикува всякаква информация, която обаче не е нито невярна, нито клеветническа.
Свобода на изкуствата и науките	Вие сте свободни да се наслаждавате на произведения на културата, да се учите от тях и да ги изследвате, както и да ползвате изгодите от научни изследвания. Ако тези произведения са общественодостъпни или не са защитени с авторски права, можете също така да ги споделяте с широката общественост.

Права на участие в обществения и политическия живот	
Термин	Описание
Свобода на събранията и сдруженията	Вие сте свободни да се събирате под формата на обществено и частно начинание и да се сдружавате с други за каквато и да било законосъобразна цел.
Право да избирате чрез гласуване и да бъдете избрани в избори	Имате право да участвате във всякакви избори, ако отговаряте на условията, и да бъдете избрани.
Право на дипломатическа и консулска защита	Имате право да получите защита от вашето посолство или консулство.
Права, свързани със защитата на личния и семейния живот	
Термин	Описание
Право на зачитане на личния и семейния живот, на жилището и на тайната на съобщенията	Имате право на защита от неправомерно нарушаване на вашия личен и семеен живот, включително в дома и при общуването ви с други лица (в това число онлайн).
Право на встъпване в брак и създаване на семейство	Имате право да сключите брак с вашия партньор и да създадете семейство.
Право на съвместяване на семеен и професионален живот (право на защита от уволнение по причини, свързани с майчинство, и право на платен отпуск по майчинство и отглеждане на дете след раждането или осиновяването на дете)	Имате право да съчетавате вашия професионален и семеен живот, включително правото на защита от несправедливо уволнение, свързано с майчинство. Това включва също така правото на платен отпуск по майчинство и за отглеждане на дете след раждането или осиновяването на дете.
Права на работниците и права, свързани със самостоятелната заетост и стопанските дейности	
Термин	Описание
Свобода при избор на професия и право на труд	Вие свободно можете да решавате в каква професионална насока да развивате вашите умения, потребности и стремежи.
Свобода на стопанска инициатива	Имате право да стартирате бизнес без допълнителни ограничения, надхвърлящи стандартните практики.
Право на информиране и консултиране на работниците в предприятието	Имате право да получавате информация относно вашите права на работното място и да изразявате мнение в случай на промени в условията на труд, които пряко ви засягат.
Право на колективни преговори и действия	Имате право да взаимодействате колективно с други на работното си място в рамките на договарянето на колективни споразумения, трудови договори и други съответни преговори, които засягат вашите условия на труд. Това право ви дава възможност и за започване на колективни действия като стачки, протести и други подобни действия.
Право на достъп до услугите за намиране на работа	Имате право на безплатен достъп до агенции по заетостта и други дружества, които могат да ви помогнат да си намерите подходяща работа с оглед на вашата квалификация и опит.
Защита срещу неоснователно уволнение	Имате право на защита срещу уволнение от работа в нарушение на приложимите трудови закони.
Справедливи и съответстващи на правилата условия на труд	Имате право на условия на труд, отговарящи на стандартите за справедливост и законност.
Забрана на детския труд и защита на младите хора на работното място	Имате право на защита срещу наемане на работа под законната трудоспособна възраст. Защита има и при работа в трудоспособната възраст.
Права в областта на социалното осигуряване и социалното подпомагане, образованието, жилищното настаняване и здравеопазването	
Термин	Описание
Право на образование	Имате право на достъп до образователни системи.
Социално осигуряване и социално подпомагане	Имате право на достъп до системите за социално осигуряване (в това число за пенсия, защита срещу трудови злоупотреки и различни обезщетения за безработица), както и други програми за социално подпомагане.
Здравеопазване	Имате право на достъп до системите на здравеопазване.
Достъп до услуги от глобален икономически интерес	Имате право на достъп до общи услуги като услуги за обезпечаване на енергия, транспорт и вода.
Право на достъп до съдилища и други органи за обезпечаване на правна защита като обвързващо решение или финансова компенсация	
Термин	Описание
Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес	Имате право на достъп до съдилищата или да използвате други начини за предявяване на вашите права. Фактът, че има съд, не е достатъчен. Той трябва да се използва за постановяване на решения, с които да бъде променена ситуацията, предмет на производството. Съдилищата трябва така също да са справедливи, като третират вас и другите по еднакъв начин, и да процедират в съответствие с определени правила.
Презумпция за невинност и право на защита	Имате правото да бъдете третиран(а) като невинен(на) до доказване на вашата вина. Имате право също така на защита, когато сте обвинен(а) в престъпление.
	Имате право на защита от наказание за престъпление, наложено не по установения от закона ред. Санкциите също трябва да бъдат пропорционални на извършеното престъпление.

Принципи на законност и пропорционалност на престъплението и наказанието	
Право да не бъдете съден(а) или наказван(а) два пъти за едно и също престъпление	Имате право на защита срещу изправяне пред съда или наказване за едно и също престъпление повече от веднъж за едно деяние.

Права на убежище и имиграция

Термин	Описание
Право на убежище	Имате право да искате убежище в друга държава от Европейския съюз.
Защита в случай на извеждане, експулсиране или екстрадиране	Имате право на защита срещу неправомерно извеждане, експулсиране или екстрадиране от държавата, в която пребивавате.

Права на конкретни уязвими групи: лица с увреждания, деца и възрастни хора

Термин	Описание
Права на децата	Като дете имате право на защита и грижи, необходими за вашето благосъстояние. Имате така също право мнението ви да се изслушва и взема предвид.
Лице с увреждания	Имате право на защита срещу ситуация, в която вашето психическо или физическо състояние засяга упражняването в пълна степен на другите ви права.
Права на възрастните хора	Като възрастен човек имате право да водите достоен и независим живот и да участвате в социалния и културния живот.

Основания за дискриминация

Термин	Описание
Пол	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас поради вашия пол, например не ви повишават, защото сте жена или мъж.
Раса и етнически произход	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас поради вашия етнически или расов произход.
Възраст	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас поради вашата възраст.
Увреждане	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас поради някакво увреждане.
Сексуална ориентация	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас поради привличането ви например към същия пол или полова роля или и двата пола.
Религиозна принадлежност и убеждения	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас поради вашите религиозни, атеистични или агностични убеждения.
Други основания	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас по други основания, различни от изброените по-горе, като политически пристрастия, физически външен вид и т.н.

Области на дискриминация

Термин	Описание
Образование	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас при достъпа например до образование.
Трудова заетост	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас при достъпа например до трудова заетост или във връзка с условията на заетостта.
Стоки и услуги	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас, когато купувате продукти или използвате различни услуги.
Жилищно настаняване	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас, когато се опитвате например да наемете или купите жилище.
Други области	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас във връзка с други въпроси, различни от гореизброените, като например по отношение на здравеопазване, медии, спорт, наука, политически партии, организации на гражданското общество и т.н.
Социална закрила	Този аспект изисква защита от различно отношение към вас, когато например се опитвате да получите достъп до различни схеми за социална закрила в случай на заболяване, увреждане, старост, безработица и т.н.

Последна актуализация: 26/10/2018

Тази страница се поддържа от Европейската комисия. Информацията на тази страница не отразява задължително официалната позиция на Европейската комисия. Комисията не поема никаква отговорност по отношение на информацията или данните, които се съдържат или са споменати в този документ. За да се запознаете с правилата относно авторското право за страниците на ЕС, моля прочетете правната информация.